

TUTKIMUSOPAS

Käännöstiedettä opinnäytteisiin

Annamari Korhonen, Eliisa Pitkäsalo
ja Sari Hokkanen (toim.)

JOP

Sarjan toimittajat

Soili Hakulinen
Anu Viljanmaa

Sarjan toimituskunta

Zea Kingelin-Orrenmaa
Johanna Koivisto
Dinah Krenzler-Behm
Niina Lilja

Kansi

© Jan Pitkäsalo

ISBN 978-952-03-3755-1 (verkkojulkaisu)
ISSN 2242-8887 (Tampere Studies in Language, Translation and Literature: B9)

Tampereen yliopisto 2024

Näkökulmana kuvan ja sanan vuorovaikutus

Anne Ketola ja Eliisa Pitkäsalo

Kuvan ja sanan yhteispeliä tutkittaessa tarkastellaan, millaisia merkityksiä ne tuottavat erikseen ja millaisia taas yhdessä. Kuva-analyysissa voi hyödyntää valmista analyysimenetelmää tai menetelmän voi muodostaa itse. Olennaista on, että analyysi on järjestelmällistä.

1 Merkitys syntyy kuvasta ja sanasta

Suurin osa nykyään julkaistuista teksteistä viestii sanojen lisäksi myös muiden *merkkijärjestelmien* eli *moodien* avulla. Moodeja ovat (puhutun ja kirjoitetun) kielen lisäksi esimerkiksi kuva, liikkuva kuva, musiikki ja tanssi (Tieteen termipankki s.v. Multimodaalisuus; Tieteen termipankki s.v. Semioottinen moodi). *Multimodaalisuus* viittaa monimuotoiseen viestintään, jossa on hyödynnetty useampaa kuin yhtä moodia. Multimodaalisessa analyysissa tarkastellaan, millaisia merkityksiä yhdessä esiintyvät moodit tuottavat erikseen ja – ennen kaikkea – millaisia merkityksiä ne tuottavat yhdessä.

Käännöstieteessä on lukuisia tutkimusaiheita, joissa multimodaalisuus on keskeistä. Esimerkiksi liikkuva kuva, puhuttu dialogi ja muu äänimaailma rakentavat elokuvan merkityksiä. Myös tulkkaustilanteet ovat multimodaalisia: sanojen lisäksi ilmeet, eleet ja painotukset rakentavat kommunikaatiotilanteen viestejä. Jos joku näistä moodeista jää pois (esimerkiksi etätulkkauksessa), viesti muuttuu. Tässä luvussa tarkastelemme multimodaalisuutta, joka syntyy erityisesti kuvien ja sanojen vuorovaikutuksessa.¹

2 Teksti, moodi, medium ja modaliteetti

Multimodaalisuutta tarkastelevassa tutkimuksessa *teksti* mielletään pääsääntöisesti laajassa merkityksessä viittaamaan jonkinlaiseen viestikokonaisuuteen, ja termiä täsmennetään tarpeen mukaan: *verbaalinen teksti* rakentuu pelkästään sanoista, *visuaalinen teksti* kuvista, *multimodaalinen teksti* useasta eri moodista, ja niin edelleen.

¹ Luku on osa Suomen Akatemian rahoittamassa Graphic Justice – Oikeutta sarjakuvan keinoin -hankkeessa tehtävää tutkimusta (Suomen Akatemia, 2020–2024, hankenumero 333367).

Moodi on siis merkkijärjestelmä, jonka avulla viestitään (Tuominen ym. 2016, 11). Tämä määritelmä on hyvin avoin, ja sitä voi täsmentää tutkimuksen vaatimalla tavalla. Kuva- viestintään liittyvissä käännoistieteellisissä tutkielmissa moodit erotellaan usein kuvaan ja sanaan eli *visuaaliseen ja verbaaliseen tekstiin*. Moodijako voi kuitenkin olla myös hienosyisempi. Joissain tutkimusasetelmissa voi olla tarpeen erottaa piirroskuvat ja valokuvat eri moodeiksi. Tarkemmin tarkasteltuina ne välittävät merkityksiä eri tavoin: (käsiteltykin) valokuva tulkitaan usein kuvaksi todellisuudesta, kun taas piirroskuva on geneerisempi (Kaatra & Ketola 2023, 48–49). Värillisiä ja mustavalkoisia kuvia vertailevassa tutkielmassa puolestaan voi olla syytä tarkastella väriä omana, erillisenä moodinaan.

Audiovisuaalista materiaalia, esimerkiksi elokuvaa, tarkastelevassa tutkielmassa elokuvan nonverbaalinen äänimaailma voidaan käsittää yhdeksi moodiksi, tai se voidaan erottaa vaikkapa musiikiksi ja äänitehosteiksi. Jako riippuu tutkimuksen fokuksista. Moodin eli merkkijärjestelmän voi siis määritellä omalle tutkielmalle mielekkästä näkökulmasta. Keskeistä on ymmärtää, että moodi on kirjaimellisesti merkkien *järjestelmä*, eli tiettyjen periaatteiden mukainen toiminnallinen kokonaisuus. Multimodaalisuudesta kiinnostunut tutkielman tekijä pyrkii hahmottamaan näitä merkitysten rakentumisen periaatteita omassa aineistossaan.

Moodi toteutuu tietyn materiaallisen resurssin avulla, *mediumin* eli *viestintäkanavan* välityksellä (Kress & van Leeuwen 2001, 22). Viestintäkanavia ovat esimerkiksi painetut lehdet ja kirjat, televisio, tietokoneet ja älypuhelimet. Monimuotoista viestintää voidaan tarkastella sekä moodin että mediumin suunnasta, mutta niissä on selkeä näkökulmaero. Esimerkkinä voidaan ajatella tutkielmaa, joka tarkastelee samaa mainoskuvaa painetun lehden sivulla ja älypuhelimien näytöllä. Jos tutkimuksen näkökulma on moodeissa, mainoskuvat ovat sama viesti. Jos näkökulma on mediumissa, ne ovat eri tavoin rakentuvat viestit.

Monimuotoista viestintää voidaan tarkastella myös *modaliteettien* eli *aistikanavien* suunnasta: vastaanotamme viestejä esimerkiksi näköaistin välittämänä eli *visuaalisesti*, kuuloaistin välittämänä eli *auditiivisesti* ja kosketusaistin välittämänä eli *taktiilisti*. Modaliteetti on siis aistikanava, jonka välityksellä moodi havaitaan. Viestinnän jaottelu eri aistikanaviin voi olla mielekästä esimerkiksi tutkielmissa, joissa tarkastellaan kuvailutulkausta (näköaistin välityksellä havaitun viestin kääntäminen auditiiviseen muotoon) tai kuulo- näkövammaisten henkilöiden kanssa käytettävää kosketusviestintää (esimerkiksi puheen kääntäminen taktiiliin muotoon). On syytä korostaa, että viestinnän monimuotoisuutta tarkastelevassa tutkimuksessa termeillä visuaalinen, auditiivinen ja verbaalinen voidaan viitata eri asioihin: *visuaalinen* voi tarkoittaa kuvallista tai näköaistin kautta havaittua, *auditiivinen* voi tarkoittaa esimerkiksi elokuvan äänimaailmaa tai kaikkea kuuloaistin kautta havaittua ja *verbaalinen* voi tarkoittaa sekä puhuttua että kirjoitettua kieltä. Lisäksi *modaliteetti* voi eri tutkimusaloilla tarkoittaa eri asioita: esimerkiksi sosiosemiotiikassa

modaliteetilla kuvataan sitä, miten totena jokin representaatio esitetään (Tieteen termipankki s.v. Modaliteetti). Tästä syystä tutkielman tekijän on erityisen tärkeää määrittellä nämä käsitteet tarkasti omassa työssään.

3 Kuvan funktiot

Kuvilla on teksteissä erilaisia funktioita eli tehtäviä. Tämä tarkoittaa, että kuvat osallistuvat multimodaaliseen merkityksenrakentumiseen eri tavoin kuvan luonteesta riippuen.

Tekstiin liitetty kuva voi esimerkiksi

- olla puhtaasti *koristeellinen* (esimerkiksi syntymäpäiväkutsuun liitetty kuva iloisesta auringonkukasta)
- *välittää informaatiota* (esimerkiksi laitteen käyttöohjeen kuvat tyypillisesti välittävät informaatiota laitteen toiminnasta)
- *orientoida* lukijaa tekstin aiheeseen (esimerkiksi vauvojen ja vauvantarvikkeiden kuvat Kelan vanhempainetuusesitteessä kertovat lukijalle nopeasti yhdellä vilkaisulla, mitä aihetta esitteen teksti käsittelee)
- tuottaa lukijassa *tunnereaktioita* (esimerkiksi kuvat hymyilevistä ikäihmisistä hoivakodin verkkosivuilla on kenties valittu tuottamaan lukijassa positiivisia mielikuvia elämästä hoivakodissa). (Kaatra & Ketola 2023, 6–7.)

Nämä tehtävät voivat olla päällekkäisiä (esimerkiksi kuva voi sekä herättää tunteita että orientoida lukijaa aiheeseen), ja joskus kuvan tehtävän määrittäminen voi olla hyvinkin tulkinnanvaraista. Kuvista kiinnostuneen käännöstieteen alan tutkielmantekijän on kuitenkin hyvä olla tietoinen aineistonsa kuvien funktioista, sillä funktiosta riippuen myös kuvan rooli käännöksessä ja/tai käännösprosessissa voi olla erilainen. Kaikki kuvat eivät välttämättä ole käännöstieteellisessä analyysissä relevantteja, ja toisista kumpuaa hyvin kielenkiintoisia tutkimuskysymyksiä, esimerkiksi: *Onko käännös yhtenevä kuvan informaatiosisällön kanssa? Miltä osin multimodaalinen tekstikokonaisuus muuttuu, jos käännöksessä on käytetty kuvia, jotka herättävät eri tunneviestin kuin lähdetekstin kuvat?*

4 Kuviin liittyviä käännöstieteellisiä näkökulmia

Kuvat liittyvät kääntäjän työhön ja käännöksiin monin eri tavoin, sekä sisällöllisesti että sivuasettelun näkökulmasta. Kuviin liittyviä käännöstieteellisiä tutkielman aiheita voivat olla esimerkiksi:

1. **Kuvituksen ja käännösratkaisun yhteensopivuus.**
2. **Transkreaatio** eli luova uudelleenkirjoittaminen. Joskus kääntäjä hylkää verbaalisen lähdetekstin ja kirjoittaa tilalle uuden. Kuvitetuissa teksteissä uusi verbaalinen teksti perustuu usein kuvituksen välittämiin merkityksiin.
3. **Kuvien sensurointi.** Kuvia saatetaan muokata käännösjulkaisua varten, jos ne eivät sovi kohdekulttuurin arvoihin.
4. **Käännöksen sovittaminen layoutiin.** Kuvitetuissa teksteissä käännöstekstin tulee joskus mahtua tiettyyn tilaan kuvan sisällä, kuvien välissä tai esimerkiksi sarjakuvan puhekluplassa, jolloin nämä rajoitukset sanelevat käännöksen mitan.
5. **Intersemioottinen kääntäminen.** Merkityksiä voidaan kääntää myös merkkijärjestelmien välillä, esimerkiksi kuvasta sanaksi tai sanasta kuvaksi.

Seuraavaksi esitämme esimerkin kustakin teemasta.

4.1 Kuvituksen ja käännösratkaisun yhteensopivuus

Kääntäjä voi muokata käännösratkaisujaan tekstin kuvitukseen sopiviksi joko tietoisesti tai tiedostamattaan (Ketola 2018b, 82–83). Kuvituksen ja käännöksen yhteensopivuus tai -sopimattomuus tarjoaa mielenkiintoisia tutkimuskysymyksiä. Yksi esimerkki tästä ovat sarjakuvien multimodaalisen huumorin kääntämistä tarkastelevat tutkimukset: jos vitsi rakentuu lähdetekstissä yhtä aikaa sekä kuvassa että verbaalisessa tekstissä, myös käännetyin vitsin tulisi ideaaliksi rakentua kuvaan sopivaksi (esim. Kaindl 2004; Zanettin 2010).

Lähde- ja kohdetekstin multimodaalisia merkityksenrakentumiskeinoja voi analysoida esimerkiksi *metafunktioanalyysin* avulla. Metafunktioanalyysi pohjautuu M.A.K. Hallidayn (1978; Halliday & Matthiessen 2014) systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan, jota on sovellettu kuvien analyysiin Gunther Kressin ja Theo van Leeuwenin teoksessa *Reading Images: The Grammar of Visual Design* (2006; 2021). Metafunktioanalyysi perustuu ajatukseen, että kaikki ihmisen luomat viestit – kuten lause tai kuva – välittävät merkityksiä kolmella eri merkitystasolla. Halliday ehdottaa teoriassaan verbaaliselle kielelle kolme eri merkitystasoa eli metafunktiota, joita ovat *ideationaalinen*, *interpersoonainen* ja *tekstuaalinen*. Kuva-analyysin yhteydessä tekstuaalisesta metafunktiosta käytetään termiä *sommitelmallinen* (Kress & Van Leeuwen 2006, 41–44).

Ideationaalisen metafunktion avulla moodi järjestää kokemusta maailmasta. Ideationaalisella metafunktioitasolla tarkastellaan, kuinka esimerkiksi teksti tai kuva nimeää ja esittää tapahtumia, osallistujia ja olosuhteita. Interpersoonainen metafunktio puolestaan rakentaa tekstin tai kuvan tuottajan ja sen vastaanottajan (kuvitteellista) suhdetta sekä tekstissä tai kuvassa esiintyvien hahmojen välisiä suhteita. (Kress & van Leeuwen 2006, 116–

129; ks. myös Kress & van Leeuwen 2021.) Hallidayn (1978, 136) tekstuaaliseen meta-funktioon liittyvät esimerkiksi koheesion luomisen keinot ja informaatorakenne. Vastavasti Kressin ja van Leeuwenin (2006, 176–177) teoriassa kuvien sommitelmallinen metafunktiio liittyy siihen, millaisia merkityksiä syntyy kuvan sisäisestä sommitelusta eli siitä, miten esitetyt asiat on aseteltu kuvaan.

Multimodaalisen tekstin metafunktiioanalyysin tavoitteena on mahdollistaa moodien vertailu erittelemällä merkitykset, joita kukin moodi näillä kolmella merkitystasolla välittää (esim. O’Halloran 2008, 444). Kuvitetun tekstin metafunktiioanalyysi suoritetaan siis analysoimalla sekä verbaalisen että visuaalisen tekstin välittämät merkitykset ideationaalisella, interpersoonaisella ja tekstuaalis-sommitelmallisella merkitystasolla ja vertailemalla tuloksia sitten keskenään.

Sarjakuvan ja sen käännöksen multimodaalisia merkityksenrakentumiskeinoja voisi tarkastella metafunktiioanalyysin avulla tutkimalla, mitä verbaalinen lähdeteksti (lähdetekstin sanat), visuaalinen lähdeteksti (lähdetekstin kuvat, joita tyypillisesti ei muokata käännöstyön aikana) ja verbaalinen kohdeteksti viestivät eri metafunktiotasolla. Ideationaalisen metafunktiotason tutkimusaiheena voisi olla esimerkiksi kohdetekstin ja verbaalisen ja visuaalisen lähdetekstin sisältöjen vastaavuus. Interpersoonaisen metafunktion tasolla sarjakuvasta voisi tarkastella esimerkiksi sarjakuvan ja sen lukijoiden tai sarjakuvassa esiintyvien hahmojen välisen vuorovaikutuksen rakentumista eri kieliversioissa. Sarjakuvan tekstuaalis-sommitelmallista metafunktiota voisi tarkastella tutkimalla sitä, mitä merkityksiä ruutujen sisäinen sommittelu ja verbaalisen tekstin kielelliset keinot tuovat sarjakuvan kokonaistulkintaan.

4.2 Transkreaatio

Joissakin tekstilajeissa kuvitus voi toimia käännöksen lähdemateriaalina jopa itse lähdetekstiä enemmän. Esimerkiksi mainostekstien (Pedersen 2016) ja kuvitetujen lastenkirjojen käännöksissä (Ketola 2018a) lähdeteksti tai sen tietty kohta on saatettu hylätä täysin, ja käännösversioon on tuotettu aivan uusi, kuvitukseen sopiva teksti. Tällaiseen kääntämiseen voidaan viitata termillä *transkreaatio* (engl. *transcreation*, yhdistelmä sanoista *translation* ja *creation*). Transkreaatio viittaa siis luovaan, käännöstilanteessa tapahtuvaan uudelleenkirjoittamiseen.

Transkreaatiomaista uudelleenkirjoittamista voidaan tarkastella useiden erilaisten linsien läpi. Multimodaalista lähdetekstiä ja sen uutta versiota vertailemalla voidaan esimerkiksi pohtia, miltä osin uusi teksti vastaa verbaalista lähdetekstiä ja miltä osin se vastaa visuaalista. Tekstejä vertailemalla voidaan myös tutkia, millä tavoin kuvan ja uuden tekstin välinen viittaussuhde on mahdollisesti erilainen kuin multimodaalisessa lähdetekstissä. Mielenkiintoista voi myös olla tarkastella, heijastaako uusi teksti erilaisia arvoja tai erilaisia lukijaodotuksia kuin verbaalinen lähdeteksti.

4.3 Kuvien sensurointi

Kuvia saatetaan muokata tai vaihtaa käännösprosessin aikana, jos niissä on jotain kohdekulttuuriin sopimatonta tai sellaista kulttuurisidonnaista sisältöä, jota käännöksen lukijan voi olla vaikea ymmärtää. Tällöin voidaan puhua kuvien *sensuroimisesta*. Kuvien muokkaamista ja vaihtamista kohdekulttuuriin paremmin sopiviksi on tarkasteltu tutkimuksissa, joiden kohteena ovat esimerkiksi kansainväliset aikakauslehdet (Chueasuai 2013), sarjakuvat (Zitawi 2004) ja lasten kuvakirjat (Pitkäsalo & Oittinen [tulossa 2024]). Tällainen kuvasensuuri on mielenkiintoinen tutkielman aihe, koska se tarjoaa ikkunan kohdekulttuurin arvoihin.

Esimerkiksi toisen maailmansodan jälkeisessä Itä-Euroopassa lapsille tarjottiin luettavaksi tekstejä, joissa ei saanut olla mitään poliittisesti epäilyttävää, vallankumouksellisuuteen tai muuten länsimaiseen kulttuuriin viittaavaa, sosialistisen ideologian vastaista sisältöä. Hyvä esimerkki kuvituksen sensuroinnista on *Vaahteramäen Eemelin* (alkuteos *Emil i Lönneberga* 1963, kuv. Björn Berg) puolannos *Emil ze Smalandii* (1971, käänt. Irena Szuch-Wyszomirska, kuv. Hanna Czajkowska). Sen kuvituksessa vaahteramäkeläisistä on tullut puolalaisen pikkukaupungin asukkaita, ja tarina on muutenkin puhdistettu vieraista vaikutteista. (Liseling-Nilsson 2012, 291, 298–229, 300; Pitkäsalo & Oittinen [tulossa 2024]).

Myös muun tyyppiset kulttuuriset erot voivat johtaa kuvien sensurointiin. Esimerkiksi arabian kielelle käännettyjä sarjakuvia on muokattu lisäämällä vähäpukeisille naishahmoille peittävämpi vaatetus (Zitawi 2004, 252–253). Kuvien sensuroimiseen paneutuvasa tutkielmassa voisi esimerkiksi tarkastella kuvassa esiintyviä kulttuurisidonnaisia asioita, joko verbaalisen tekstin rinnalla tai visuaaliseen ilmaisuun keskittyen. Myös tämän tyyppisiä ilmiöitä on mahdollista tutkia metafunktioanalyysin keinoin.

4.4 Käännöksen sovittaminen layoutiin

Kun kuvitettua tekstiä käännetään, käännöksen on usein mahdollista siihen tilaan, joka sille lähdetekstin sivuasettelussa on varattu. Esimerkiksi lastenkirjoissa tekstin tulee sopia pääsääntöisesti tiettyyn alueeseen sivun kuvituksessa (Oittinen, Ketola & Garavini 2018, 143–144). Etenkin suomeen päin käännettäessä tämä tuottaa usein haasteita, koska suomi on pitkäsananainen kieli.

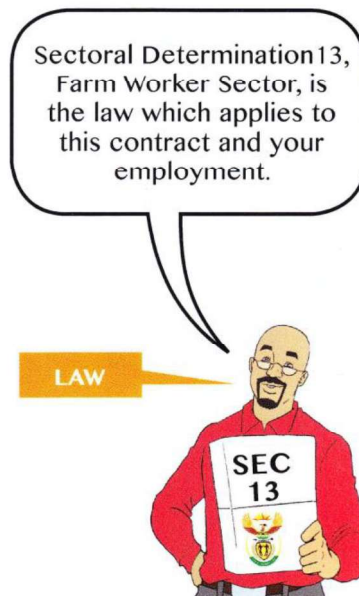
Tila ja sen rajallisuus on tärkeä kysymys myös silloin, kun käännetään sarjakuvia. Sarjakuvassa käännöksen tulee sopia sille varattuun puhekuplaan tai tekstilaatikkoon, mikä jo kielten erilaisuuden vuoksi voi aiheuttaa hankaluuksia kääntäjälle. Lisäksi sarjakuvan ruuduissa on joskus kulttuurisidonnaista sisältöä, esimerkiksi eleitä, joiden merkitys voi olla ristiriidassa puheen tai muun nonverbaalisen viestinnän (ilmeiden, asentojen) kanssa

(ks. esim. Pitkäsalo 2016). Jos visuaalinen ja verbaalinen viesti ovat ristiriidassa keskenään, kulttuurisidonnainen sisältö pitäisi pystyä selittämään puhekuplissa tai tekstilaatikoissa. Tilaa selityksille ei useimmiten kuitenkaan ole, ja voi olla, että lukija ei ymmärrä kuvan välittämää kokonaisviestiä. Tällaisten aineistojen kohdalla voidaan esimerkiksi tutkia, mitä käännöksestä poistetaan silloin, kun tiivistämisen tarvetta on.

4.5 Intersemioottinen kääntäminen

Semiootikko Roman Jakobsonin (1959) jaottelun mukaan kääntäminen voi olla *kielensisäistä*, *kieltenvälistä* tai *intersemioottista* eri merkkijärjestelmien välistä. Kielensisäinen kääntäminen on sellainen kääntämisen muoto, jossa teksti kirjoitetaan uudelleen käyttäen apuna saman kielen eri ilmaisuja, kun taas kieltenvälinen kääntäminen on kääntämisen muoto, jossa teksti käännetään toiselle luonnolliselle kielelle. Intersemioottisessa kääntämisessä puolestaan liikutaan kahden eri merkkijärjestelmän välillä siten, että kirjoitettu teksti muunnetaan nonverbaaliseksi tekstiksi eli esimerkiksi musiikiksi, elokuvaksi tai kuvaksi (Jakobson 1959, 233). Jakobsonin määritelmän jälkeen intersemioottinen kääntäminen on laajentunut tarkoittamaan myös kääntämistä toiseen suuntaan, eli esimerkiksi kuvasta sanaksi (kuvailutulkkaus on esimerkki tällaisesta kääntämisestä, ks. tämän oppaan luku Saavutettavuus). Merkkijärjestelmästä toiseen tapahtuvaa kääntämistä voidaan kutsua myös *intermodaaliseksi* kääntämiseksi (Tieteen termipankki s.v. Intermodaalinen kääntäminen; Tiittula & Hirvonen 2015).

Yksi esimerkki intersemioottisesta käännöksestä on tekstimuotoisesta sopimuksesta tehty sarjakuva. Kun kirjoitetussa muodossa oleva sopimus käännetään visuaaliseen muotoon, sopimuksen keskeisimpien sisältöjen täytyy siirtyä uuteen asiakirjaan, jotta se olisi oikeudellisesti pätevä myös uudessa muodossaan. Kuvien avulla voidaan välittää monia sisältöjä, mutta osa sisällöistä – esimerkiksi välttämättömien lakipykäliden sisältö – on ilmaista myös sanoin (ks. kuva 1).

Kuva 1. Lakipykälien nimet mainitaan myös verbaalisessa tekstissä heikkolukutaitoisille hedelmänpoimijoille suunnatussa sarjakuväsopimuksessa. Kuva: Jincom/Creative Contracts, Robert de Rooy.

Usein kuvat voivat olla monitulkintaisia, vaikka yhtäältä sarjakuväsopimuksissa välte-täänkin visuaalista ”taustahälyä” eli tulkintaa häiritsevää sisältöä ja toisaalta ruutuihin lisätään kuvaa selittävää verbaalista sisältöä. Lisäksi sarjakuvamuotoisessa asiakirjassa on jonkin verran sarjakuvalle tyypillistä kerronnallisuutta, jolla pyritään lisäämään tekstin ymmärrettävyyttä. Intersemioottista kääntämistä voidaan tutkia esimerkiksi siten, että käännöstä verrataan lähtötekstiin ja tarkastellaan, mitä valintoja piirtäjä on tehnyt kääntä-essään tekstimuotoisen sopimuksen sarjakuväsopimukseksi.

5 Kuvien käyttö tutkielmassa

Kuva-analyysissa voi hyödyntää valmista analyysimenetelmää (esimerkiksi yllä esiteltyä metafunktioanalyysia) tai analyysimenetelmän voi muodostaa itse. Olennaista on, että analyysi on järjestelmällistä: kuvista eritellään ja analysoidaan kaikki ne seikat, jotka ana-lyysin tavoitteille ovat olennaisia, ja nämä samat seikat katsotaan aineiston kaikista kuvis-ta, jos kuvia on useampia.

Valittavan aineiston määrä riippuu siitä, mitä asioita multimodaalisesta tekstistä katso-taan ja mitä multimodaalisessa tekstissä on. Esimerkiksi lasten kuvakirjakäännösten kuvi-tuksissa tehtyä sensuuria tutkiva tutkielmantekijä saattaa löytää kuvakirjan, jossa on niin monta esimerkkiä sensuurista, että siitä riittää koko tutkielman aineksiksi. Yhtä lailla on

mahdollista, että esimerkkejä löytyy harvakseltaan ja aineistoksi tarvitaan kymmenen kirjaa.

Kuvien analysoimisesta kiinnostuneen tutkielmantekijän tulee aina selvittää oman yliopistonsa linjaus kuvien julkaisemisesta tutkielmissa. Tekijänoikeuslain 22 § sallii kuvan käytön eli ”siteeraamisen” opinnäytteessä myös ilman tekijänoikeudenhaltijan lupaa, jos kuva ei ole pelkästään koristeellinen vaan liittyy tekstiin olennaisesti (ehto täyttyy, kun opinnäytteen tekstissä analysoidaan kyseistä kuvaa ja siihen viitataan hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti) ja jos kaikki tekijätiedot mainitaan. Yliopistolla voi kuitenkin olla omia, täydentäviä (tiukempia) linjauksia asian suhteen, ja linjaukset voivat muuttua ajan myötä. Jos tutkielmantekijä saa kuvan käyttöön luvan tekijänoikeuden haltijalta, kuvan saa joka tapauksessa julkaista tutkielmassa.

Kun kuvia sisältävä opinnäytetyö julkaistaan verkossa, kuviin tulee liittää alt-tekstit, koska yliopistoja ja niiden verkkosivuilla julkaistuja tiedostoja velvoittaa saavutettavuusdirektiivi (ks. myös tämän oppaan luku Saavutettavuus). Tutkielmantekijä laatii alt-tekstit eli kuvien olennaisen sisällön kertovat lyhyet tekstit pääsääntöisesti itse. Yliopistot ohjeistavat opiskelijoitaan tässä ja muissa opinnäytetedokumenttien saavutettavuuteen liittyvissä asioissa.

6 Lopuksi

Multimodaalisten tekstien merkitys syntyy useiden merkkijärjestelmien eli moodien vuorovaikutuksessa, ja tätä vuorovaikutusta voidaan lähestyä tutkimuksessa eri tavoin. Lisäksi viestintää voidaan tarkastella modaaliteettien eli eri aistikanavien, kuten esimerkiksi näkö- ja kuuloaistin, näkökulmasta. Tämä näkökulma auttaa hahmottamaan, kuinka viestejä voidaan kääntää eri aistikanavien välillä esimerkiksi kuvailutulkauksessa tai kosketusviestinnässä.

Tässä luvussa olemme tarkastelleet erityisesti kuvan ja sanan vuorovaikutusta ja keskustelleet tavoista tutkia tätä vuorovaikutusta. Kuvilla on teksteissä erilaisia funktioita: ne voivat olla esimerkiksi koristeellisia tai informatiivisia, tai ne voivat pyrkiä herättämään lukijassa tunteita. Kuvan funktio vaikuttaa myös sen merkitykseen käänösprosessissa ja käänöksissä. Tämä on tärkeä näkökulma, kun tutkitaan kuvituksen ja käänösratkaisun yhteensopivuutta.

Lisää aiheesta

Boria, Monica & Carreres, Ángeles & Noriega-Sánchez, María & Tomalin, Marcus (toim.) 2020. *Translation and multimodality. Beyond Words*. Lontoo: Routledge.

Kress, Gunther & van Leeuwen, Theo. 2021. *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. 3. painos. Lontoo: Routledge.

Pitkäsalo, Eliisa & Nina Isolahti (toim.) 2016. *Kääntäminen, tulkkaus ja multimodaalisuus. Menetelmiä monimuotoisten viestien tutkimiseen*. Tampere Studies in Language, Translation and Literature. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/98951>

Lähteet

- Chueasuai, Pasakara 2013. Translation shifts in multimodal text: a case of the Thai version of Cosmopolitan. *JoSTrans, The Journal of Specialised Translation* 20. 107–121. Saatavissa: https://www.jostrans.org/issue20/art_pasakara.pdf
- Halliday, M.A.K. 1978. *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. Lontoo: Edward Arnold.
- Halliday, M.A.K. & Matthiessen, Christian M.I.M. 2014. *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. 4. painos. New York: Routledge.
- Jakobson, Roman 1959. On Linguistic Aspects of Translation. Teoksessa: Reuben Brower (toim.) *On Translation*. Cambridge: Harvard University Press. 232–239.
- Kaindl, Klaus 2004. Multimodality in the Translation of Humour in Comics. Teoksessa: Ventola, Eija & Charles, Cassily & Kaltenbacher, Martin (toim.) *Perspectives on Multimodality*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins. 173–192.
- Ketola, Anne 2018a. Picturebook Translation as Transcreation. Teoksessa: Juntunen, Hanne & Kocabaş Kübra & Sandberg, Kirsi (toim.) *In Search of Meaning and Identity Through Language; Literary, Linguistic, and Translational perspectives*. Tampere Studies in Language, Translation and Literature, Series B. 127–143. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/104696>
- Ketola, Anne 2018b. *Word–Image Interaction in Technical Translation. Students translating an illustrated text*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 2364, Tampere University Press. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/103210>
- Kaatra, Kaisa & Ketola, Anne 2023. Selkokuvaopas. Selkokeskus & Kehitysvammaliitto ry. Saatavissa: https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2023/05/selkokuvaopas_kaatraketola_2023.pdf
- Kress, Gunther & van Leeuwen, Theo 2001. *Multimodal discourse. The modes and media of contemporary communication*. Lontoo: Arnold.
- Kress, Gunther & van Leeuwen, Theo 2006. *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. 2. painos. Lontoo: Routledge.
- Kress, Gunther & van Leeuwen, Theo 2021. *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. 3. painos. Lontoo: Routledge.
- Liseling-Nilsson, Sylvia. 2012. *Kod kulturowy a przekład: Na podstawie wybranych utworów Astrid Lindgren i ich polskich przekładów / The Cultural Code and*

- Translation: The Case of Selected Works by Astrid Lindgren into Polish*. Väitöskirja. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Slavic Studies 41.
- O'Halloran, Kay 2008. Systemic functional-multimodal discourse analysis (SF-MDA): Constructing ideational meaning using language and visual imagery. *Visual Communication*. 443–475.
- Oittinen, Riitta & Ketola, Anne & Garavini, Melissa 2018. *Translating Picturebooks. Revoicing the Verbal, the Visual and the Aural for a Child Audience*. New York: Routledge.
- Pedersen, Daniel 2016. *Transcreation in Marketing and Advertising: An Ethnographic Study*. Väitöskirja. Department of Business Communication, Aarhus University.
- Pitkäsalo, Eliisa 2016. Tulkitse kuva! Eleet ja ilmeet sarjakuvassa. Teoksessa: Hirvonen, Pia & Rellstab, Daniel & Siponkoski, Nestori (toim.) *Teksti ja tekstuaalisuus, Text och textualitet, Text and textuality*, VAKKI Publications 7. Vaasa: University of Vaasa. 438–449. Saatavissa: http://www.vakki.net/publications/2016/VAKKI2016_Pitkasalo.pdf
- Pitkäsalo, Eliisa & Oittinen, Riitta (tulossa). On Translation and Censorship in Children's Literature. Teoksessa: Merkle, Denise & Baer, Brian (toim.) *Routledge Handbook of Translation and Censorship*. Lontoo: Taylor & Francis.
- Tieteen termipankki 2023. *Kielitiede: semioottinen moodi*. Saatavissa: https://tieteentermi.pankki.fi/wiki/Kielitiede:semioottinen_moodi
- Tieteen termipankki 2023. *Kielitiede: multimodaalisuus*. Saatavissa: <https://tieteentermi.pankki.fi/wiki/Kielitiede:multimodaalisuus>
- Tieteen termipankki 2023. *Käännöstiede: intermodaalinen kääntäminen*. Saatavissa: https://tieteentermi.pankki.fi/wiki/Käännöstiede:intermodaalinen_kääntäminen
- Tieteen termipankki 2023. *Semiotiikka: modaliteetti*. Saatavissa: <https://tieteentermi.pankki.fi/wiki/Semiotiikka:modaliteetti>
- Tiittula, Liisa & Hirvonen, Maija 2015. Intermodaalinen kääntäminen ja tulkkaus. Teoksessa: Aaltonen, Sirkku & Siponkoski, Nestori & Abdallah, Kristiina (toim.) *Käännetyt maailmat: Johdatus käänkösviestintään*. Helsinki: Gaudeamus. 252–271.
- Tuominen, Tiina & Hirvonen, Maija & Ketola, Anne & Pitkäsalo, Eliisa & Nina Isolahti 2016. Katsaus multimodaalisuuteen käännöstieteessä. Teoksessa: Pitkäsalo, Eliisa & Isolahti, Nina (toim.) *Kääntäminen, tulkkaus ja multimodaalisuus. Menetelmiä monimuotoisten viestien tutkimiseen*. Tampere Studies in Language, Translation and Literature. 11–24.
- Zanettin, Federico 2010. Humor in Translated Cartoons and Comics. Teoksessa: Chiaro, Delia (toim.) *Translation, Humour and the Media*. Lontoo: Continuum. 34–52.
- Zitawi, Jehan Ibrahim 2004. *The Translation of Disney Comics in the Arab World: A Pragmatic Perspective*. Väitöskirja. The University of Manchester, CTIS.